

Д.Н. Козак, В.В. Ткач

РЯТІВНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОСЕЛЕННЯ ХРІННИКИ 8 У 2008 Р.

The main achievements of the research of a new site at the Khrinnyky reservoir are briefly described in the paper. The materials of several Bronze Age burials are unique.

Волинська археологічна експедиція під загальним керівництвом Д.Н. Козака провела рятівні дослідження пам'ятки Хрінники 8 (уроч. За Лісом) на березі Хрінницького водосховища у Демидівському р-ні Рівненської обл. на ділянці, що прилягає до земель Л.О. Кирильчука. Вздовж берега р. Стир було закладено два розкопи завдовжки 65 м і завширшки 12 м.

Розкоп 6, орієнтований за сторонами світу, мав площу 132 м²; розкоп 7, орієнтований кутами за сторонами світу, — 400 м². Стратиграфія розкопів така: від 0 (репер розташовувався у північно-західному куті розкопу 6) до глибини 0,4 м йшов орний шар чорного кольору, від 0,4 до 0,9 м — культурний шар темно-сірого кольору, нижче залягав передматериковий шар із потужністю 0,1—0,3 м, після якого починався материковий лес, густо порізаний кротовинами. В культурному шарі виявлено матеріали доби фінального палеоліту, культури кулястих амфор, межановицької та тшинецько-комарівської культур, лежницької групи, зубрицької культури, XII ст. Всього в розкопах досліджено 10 ям, три житла, три споруди, одне скупчення, одну майстерню і два поховання.

Житло 2 виявлено в розкопі 6 у квадратах 39—42-А—В на глибині 0,9 м. Воно мало неправильну в плані форму, розміри 4,15 × 4,1 м, глибину 0,3—0,4 м, дно нерівне, у південно-західній частині була стовпова яма 0,3 м у діаметрі і завглибшки 0,4 м. На борту в північно-західній частині житла — рештки вогнища. В заповненні знайдено уламки кераміки лежницької групи.

Житло 3 виявлено в розкопі 7 у квадратах 1—2-А—В і частково в розкопі 6 на глибині

0,9 м. Воно було орієнтоване кутами за сторонами світу, мало прямокутну в плані форму, розміри 3,8 × 4,5 м, глибину котловану 0,8 м. Біля західної стінки на глибині 0,44 м від рівня виявлення житла зафіксовано прилавок завширшки 0,35 м, біля якого було влаштовано дві ями. Яма 1 мала овальну в плані форму, розміри 0,8 × 0,47 м, глибину 0,4 м від рівня долівки. Яма 2 півкруглої в плані форми мала розміри 0,4 × 0,35 м і глибину 0,13 м. Біля південної стінки на глибині 0,44 м від рівня житла був прилавок завширшки 0,2—0,4 м. Близько середини ця стіна мала невеликий виступ, навпроти якого розташовувалась яма 3 майже овальної в плані форми з розмірами 0,3 × 0,2 м і глибиною 0,1 м, заповнена уламками печини. У східному кутку житла влаштовано ще дві ями. Яма 4 півкруглої в плані форми мала розміри 0,4 × 0,35 м і глибину 0,11 м. Яма 5 мала круглу в плані форму, діаметр 0,2 м, глибину 0,08 м. У рештках печі та заповненні виявлено кераміку X — початку XI ст. та кістяну проколку.

Житло 4 виявлено в розкопі 7 у квадратах 6—9-Е—Э на глибині 0,9 м. Воно було орієнтоване стінами за сторонами світу, мало прямокутну в плані форму з майже прямокутною прибудовою в східній частині. Розміри житла з прибудовою 4,8 × 4,0 м, глибина котловану 0,8 м. У північному кутку розташовувалося дві печі, одна з яких перекривала іншу і була збудована на припичній ямі. Перед піччю в долівці було чотири ями, які за параметрами відповідали нижнім частинам горщиків. У прибудові було влаштовано два заглиблення неправильної форми завглибшки 0,8 м від рівня виявлення житла. У давнішій печі та заповненні житла виявлено кераміку X — початку XI ст.

Споруду 1 виявлено в розкопі 6 у квадратах 36—37-Б—В на глибині 0,9 м. Вона мала не-

правильну овалоподібну в плані форму, орієнтована по лінії північний захід— південний схід, розміри 3,2 × 2,0 м, глибина 0,4 м. У заповненні виявлено уламки кераміки лежницької групи.

Споруда 2 зафіксована у квадратах 37—38-А—Б на глибині 0,9 м і частково зруйнована обвалом берега. Мала овально-видовжену в плані форму, орієнтована стінами за сторонами світу. Ширина споруди 2 м, довжина збереглась на 2,4 м, глибина 1 м від рівня виявлення. У північній частині була сходинка завбільшки 2,0 × 0,75 м на глибині 0,35 м від рівня виявлення, в якій зроблено яму з діаметром 0,4 м і глибиною 0,1 м. По всій довжині споруда мала підбій завширшки від 0,15 до 0,4 м. У заповненні виявлено крем'яні вироби та кераміку межановицької культури. На глибині 0,6 м споруда була перекрита майстернею 2 завбільшки 0,8 × 0,35 м і завтовшки 0,25 м, яка складалася зі скупчення крем'яних відщепів та кісток. Виявлено також кілька уламків кераміки межановицької культури.

Споруду 3 виявлено в розкопі 7 у квадратах 4—6-Д—Е на глибині 0,9 м. Вона мала майже овальну в плані форму і розміри 3,8 × 2,3 м. Основу її становила яма 2,2 м в діаметрі, завглибшки 2,1 м з підбоєм завширшки 0,4 м. З північно-західного боку з ямою межувала частина споруди півовальної форми з розмірами 2,2 × 1,8 м і глибиною 0,45 м від рівня споруди. В заповненні виявлено крем'яні вироби, відходи виробництва та кераміку межановицької культури.

Споруду 4 зафіксовано в розкопі 7 у квадратах 2—3-Б—В на глибині 0,9 м. Вона мала kwasoleподібну в плані форму, розміри 2,3 × 1,75 м, глибина 0,3 м. У заповненні трапився уламок кераміки поморської культури.

Яму 1 виявлено в розкопі 6 у квадраті 33-Б на глибині 0,9 м. Вона мала округлу в плані форму, діаметр 1,8 м і глибину 0,65 м. У заповненні зафіксовано кераміку лежницької групи.

Яма 2 в розкопі 6 у квадратах 38—39-А—Б залягала на глибині 0,9 м, мала округлу в плані форму, діаметр 2,0 м і глибину 1,1 м. Стінки звужувались до глибини 0,4 м, після чого було влаштовано підбій завширшки 0,3 м. У заповненні виявлено кераміку лежницької групи.

Яму 3 розкрито в розкопі 6 у квадратах 30—31-А на глибині 0,9 м. Вона мала округлу в плані форму, діаметр 2,0 м і глибину 0,55 м. У заповненні виявлено крем'яні вироби та кераміку межановицької культури.

У розкопі 6, квадрати 41—42-Г—Д, на глибині 0,9 м виявлено яму 4 округлої в плані форми з

діаметром 1,5 м і глибиною 0,5 м. У заповненні знайдено кераміку поморської культури.

Яма 5 зафіксована в розкопі 7 у квадратах 3—4-Г—Д на глибині 0,9 м. Вона мала округлу в плані форму, діаметр 1,7 м і глибину 0,2 м. У заповненні виявлено крем'яні відщепи та кераміку межановицької культури.

Яма 6 розчищена в розкопі 7 у квадратах 2-Г—В на глибині 0,9 м. Вона мала округлу в плані форму, діаметр 1,8 м, глибину 0,35 м. У заповненні трапилося кілька відщепів.

Яму 7 виявлено в розкопі 7 у квадратах 6—7-Б—В на глибині 0,9 м. Вона мала підквадратну в плані форму з заокругленими кутами, розміри 1,8 × 1,8 м і глибину 0,35 м. У південній частині на глибині 0,15 м влаштовано сходинку 1,0 × 0,5 м. У заповненні знайдено кераміку лежницької групи.

Яма 8 розташована в розкопі 7 у квадратах 6—7-А—Б на глибині 0,9 м. Вона мала приблизно овальну в плані форму, розміри 2,0 × 1,7 м і глибину 0,4 м. У заповненні виявлено крем'яні відщепи та кераміку межановицької культури.

Яму 9 досліджено в розкопі 7 у квадратах 11—12-А—Б на глибині 0,9 м. Вона була частково зруйнована обвалом берега, мала округлу в плані форму і нерівне дно, діаметр 1,8 м, глибина 0,75—0,9 м. У заповненні зафіксовано крем'яні відщепи та кераміку межановицької культури.

Яму 10 виявлено в розкопі 7 у квадратах 11—12-Г—Д на глибині 0,9 м. Вона мала в плані схожу на овал форму, розміри 1,8 × 1,6 м і глибину 0,3 м. У заповненні знайдено кераміку лежницької групи.

Скупчення 1 зафіксовано в розкопі 6 у квадраті 34-Б біля ями 1. Воно складалося з часткового розвалу горщика лежницької групи, кількох уламків іншої кераміки та камінців.

Поховання 1 виявлено в розкопі 7 у квадраті 13-Б на рівні материка. Похований лежав дуже скорчено на лівому боці головою на захід. Кістки вкрай поганої збереженості, нижня щелепа лежала на тазу. Коліна підігнуті під підборіддя, голова нахилена до колін. Під хребтом знайдено патиновану крем'яну пластину. За обрядом поховання можна датувати добою ранньої бронзи.

Поховання 2 відкрито в розкопі 7 у квадратах 19—12-В—Г. Пляму могили було зачищено на глибині 0,9 м. Вона мала підпрямокутну в плані форму з заокругленими кутами, розміри 2,25 × 1,43 м, орієнтована по лінії північ—південь. З північного боку до неї вела сходинка півовальної

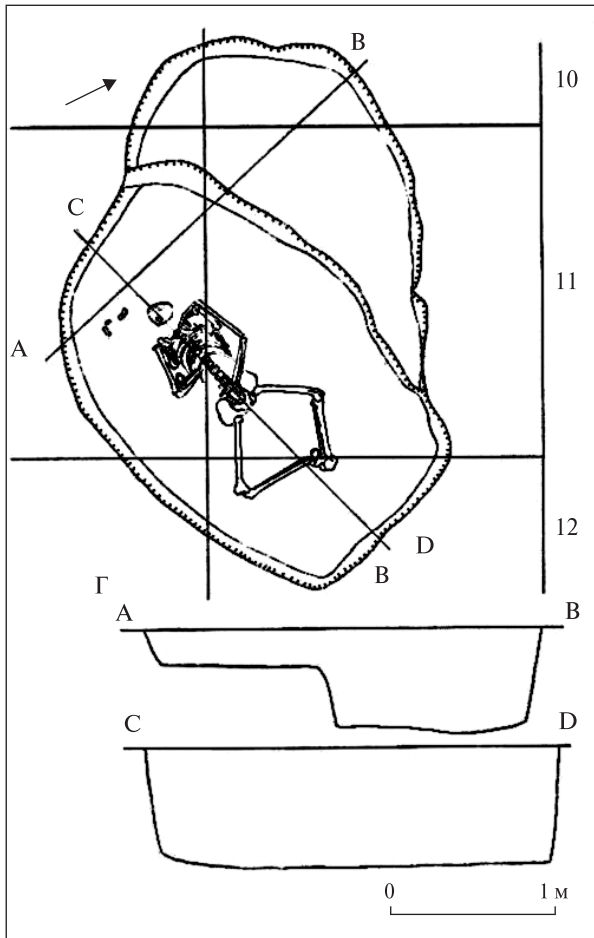

Рис. 1. Хрінники, пункт 8, розкоп 7, поховання 2

форми завбільшки $2,25 \times 1$ м. Її глибина 0,2 м від рівня виявлення, глибина поховальної ями 0,8 м. Кістяк лежав у центрі ями скорчено на спині головою на захід (рис. 1). Ноги, зігнуті початково колінами догори, розпалися в боки. Зафіксована довжина кістяка 1,57 м, ширина в плечах 0,55 м. Нижня щелепа і шийні хребці лежали окремо між черепом і південно-західним кутком ями. Череп розтроснено на дрібні фрагменти. Фаланги пальців рук були розтягнуті землерийками — більшість знайдено дещо вище від кістяка, чотири виявлено біля південної стінки на глибині 0,3 м від рівня виявлення могили. Кисть правої, зігнутої у лікті, руки лежала на хребті, лівої, зігнутої менше, — на тазу. У заповненні, зокрема й безпосередньо серед кісток, виявлено кілька уламків глиняної обмазки і дрібних відщепів. Над правим ліктем лежало 10 крем'яних вістер стріл, спрямованих на захід, один з них був на

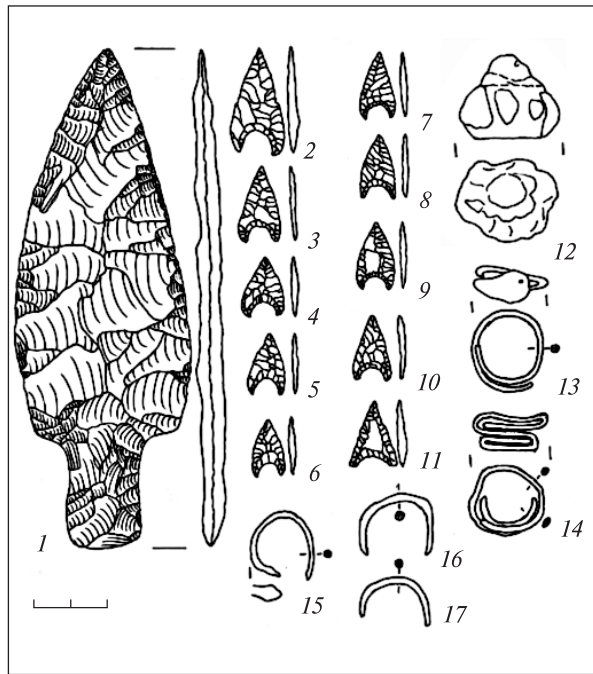

Рис. 2. Хрінники, пункт 8, розкоп 7. Інвентар поховання 2: 1—11 — кремій, 12 — скам'янілість, 13—17 — мідь

кістці. Всі, крім одного, мають серцеподібну форму, останній — трикутну з увігнутою основою (рис. 2, 2—11). Під тим самим ліктем лежав крем'яний наконечник списа листкоподібної форми з черешком, оберненим до голови (рис. 2, 1), а біля нього — шишкоподібний предмет (скам'янілість?). На зрушених фалангах зафіксовано два мідні персні. Один, скручений з дроту в півтора оберти, має звитий з тої ж дротини і розкований щиток (рис. 2, 15). Другий, також у півтора оберти, має закінчення у вигляді листка (рис. 2, 13). Такий же, але гірше вцілілий перстень, виявлено дещо вище фаланг пальців (рис. 2, 14), а біля єдиної фаланги, що збереглась на грудях, — два уламки перснів (рис. 2, 16, 17). За інвентарем поховання можна датувати добою бронзи і віднести до кола епішнурових культур, зауваживши оригінальність поховального обряду і конструкції могили для Волині.

Таким чином, розкопками повністю досліджено площу вздовж берега р. Стир, яка прилягає до ділянки Л.О. Кирильчука. Матеріал, здобутий при розкопках, після опрацювання, буде передано до Рівненського обласного краєзнавчого музею, науковий звіт — до наукового архіву ІА НАНУ.

